

Sammlaren

Tidskrift för

svensk litteraturvetenskaplig forskning

Årgång 95 1974

Svenska Litteratursällskapet

REDAKTIONSKOMMITTÉ

Göteborg: Lennart Breitholtz

Lund: Staffan Björck, Carl Fehrman

Stockholm: Örjan Lindberger, Inge Jonsson

Umeå: Magnus von Platen

Uppsala: Gunnar Brandell, Thure Stenström

Redaktör: Docent Ulf Wittrock, Litteraturvetenskapliga institutionen, Villavägen 7,
752 36 Uppsala

Den väldiga volymen bör kunna räknas med en internationell spridning också som »a source book for scholars».

En utmärkt uppslagsbok utgör *A Dictionary of Modern Critical Terms*, utgiven av Roger Fowler under medverkan av en rad kvalificerade medarbetare. Den är en bok på 200 sidor som sträcker sig från uppslagsordet *absurd* till *wit*. »Designed to complement other 'dictionaries of criticism', it concentrates less on the timehonoured rhetorical terms which form the basis of most existing books of this type, more on conceptually flexible, powerful and contemporary critical terms.» Det finns omkring 160 uppslagsord i boken och medarbetarna har fått full frihet att företända »a variety of critical persuasions». »We have attempted to be suggestive, informative, but not authoritan. This book cannot be used as a source of instant definitions, nor as a reference against which one's own use of literary terms can be checked for 'correctness'.»

Av mer konventionell karaktär är Harry Shaws *Dictionary of Literary Terms*; men det vänder sig också till mindre avancerade läsare. Uppslagsorden är mer än 2 000. »And its scope is broad, taking literature to include magazines and newspapers as well as books, and reaching out to encompass the works that often are not even printed: films, plays, television programs, and speeches.» Förvisso skulle vi själva behöva ha en uppslagsbok av detta enkla och läsarvänliga slag för de litteraturstudierande på nybörjarplanet. Utgivaren Harry Shaw har varit verksam på flera fält. »He feels strongly that although the art of writing cannot always be taught, reading appreciatively can be and readers and writers alike need some understanding of the tools of the writer's trade.» (Preface.)

En nordisk motsvarighet till dylika terminologiska handböcker – jag vill också nämna Joseph T. Shipley's *Dictionary of World Literary Terms* (3rd ed., 1970) – fick vi i och med *Svenskt Litteraturllexikon* (1964), som Lars Furuland ägnade en omsorgsfull granskning i *Samlaren* 1964. Den andra utvidgade upplagan (1970), redigerad av Louise Vinge, har kvalitativt vunnit åtskilligt. Det är ett litteraturllexikon som hävdar sig väl i internationell jämförelse. Ett urval terminologiska artiklar ur lexikonet har Louise Vinge presenterat i *Litteraturvetenskapens fackuttryck* (Gleerup. Lund 1971). Denna mer prisbilliga bok borde komma till utökad användning inom svenskämnet och litteraturvetenskap, även om jag är rädd att många studenter skulle behöva en ännu enklare och lättförståelig uppslagsbok beträffande de litterära termerna.

I Danmark utkom 1969 ett *Litteraturllexikon*

av Folmer Christensen under medverkan av Lotte Eskelund med »2 000 definitioner af litterære begreper og bogfaglige udtryk samt 500 forfatterpseudonymer». Boken mottogs mycket positivt i sitt hemland. Det är nu (1973) mer fråga om 2. Oplag än om 2. Udgave, ty endast smärre korrigeringar o. dyl. har företagits. Boken har en mer populär uppläggning än sin svenska motsvarighet och ger till skillnad från denna – och från *Dictionary of Modern Critical Terms* – inga litteraturanvisningar. En del av uppslagsorden visar på ett mer kontinentalt klimat än vårt eget, så »Bernina-tiden». »Litterær spinatfugl» befinns vara en »ironisk spøgefuld betegnelse for litterat, der i sit virke lægger gravitetisk alvor og sikker tro på egne domme of formuleringer for dagen». Måne vi alla på Samlarens recensionsavdelning utgör just slika »litterære spinatfugle»?

Ulf Wittrock

Malcolm Bradbury: *Possibilities. Essays on the State of the Novel*. Oxford University Press. London 1973.

Malcolm Bradbury, romanförfattare och litteraturprofessor, som 1971 gav ut *The Social Context of Modern English Literature*, har samlat en rad av sina essayer i en volym, som vill visa romanens möjligheter.

I företalet presenterar Bradbury sin bok: essayerna handlar om romanen, speciellt den engelska, från dess »rise' in the eighteenth century to its present-day situation: they are about the novel's formal nature, its historical exposure, about our ways of thinking about the genre and criticizing it, about the possibilities open to it» (s. ix).

Bradbury har grupperat sina 17 essayer i fem avdelningar:

1. The Novel and Reality
2. The Novel and the Comic Mode
3. Modernisms
4. The Novel Today
5. Towards a Poetics of the Novel.

Den första och den sista avdelningen innehåller var sin principiella essay; en studie om romanen och dess olika former av realism inleder och en diskussion om romanens poetik avslutar. Den senare publicerades i en tidigare version i debutnumret av tidskriften *Novel* 1967. Dessa båda essayer bildar därigenom en ram av teoretiska överväganden runt de övriga mer konkreta romanstudierna. Den andra avdelningen behandlar romaner från 1700-talet och tidigt 1800-tal, den tredje koncentreras på engelsk roman under 1920-talet och den fjärde på engelsk roman efter andra världskriget.

Man noterar genast, att en väsentlig del av engelsk romankonst, nämligen de stora viktorska

romanerna, inte är representerade i Bradburys bok. Dickens, Thackeray, systrarna Brontë omnämnes flyktigt, men blir inte föremål för något studium; Bradbury tar ett språng från Jane Austen till E. M. Forster.

Det har han nu all rätt i världen att göra, men därigenom saknas några viktiga länkar i kedjan från Fielding till Fowles. Bradbury följer här t. ex. Wayne C. Booth, som i *The Rhetoric of Fiction* lägger huvudvikten på verk från 1700-talet och 1900-talet.

I den inledande studien om romanen och olika former av realism understryker Bradbury romanens »öppenhet» och mångsidighet. Därför är romanen svår att fånga i en definition liksom realismen. Realismbegreppet skiftar, »so that one generation's realism is another's romanticism», påpekar Bradbury en aning tillspetsat. Ett försök att nalkas en definition av romanen får vi på s. 11: det finns i romanen »a range, or a spectrum of mode, which seems recurrent. It ranges from extreme formalism, or elegant wholeness, to a contingency or looseness of narration; from romance to forms of high scepticism or high facticity; from aesthetics to documentation /.../. This dichotomy you find throughout the history of the novel, redistributed in emphasis and content at different points in its evolution.» Det finns anledning att här erinra om Scholes & Kelloggs tankar om romanen som en syntes av empiriska och fiktiva traditioner.

Den 1700-talsroman som får störst utrymme är varken *Tom Jones* eller *Tristram Shandy* utan Clelands *Fanny Hill*. Bradbury har några utmärkta sidor om Fanny som jagberättare och om hennes briljanta kommentarer till sina berättarproblem, och han gör en uppslagsrik jämförelse mellan henne och yrkessystemen i Defoes roman *Moll Flanders*. Som en kontrast följer essayen om Jane Austen, där Bradbury med uppriktig beundran behandlar Jane Austens konstnärskap i *Emma* och *Persuasion*.

Avdelningen om romanens modernism koncentrerar sig på E. M. Forster, Virginia Woolf och Ford Madox Ford. Det är fräppant hur den moderna 1900-talsromanens huvudverk är experimenterande både inom psykologiens, estetikens och romanteknikens område. Det gäller Proust och Joyce, och det gäller Virginia Woolf. Bradbury kallar Virginia Woolf »a very lyrical modernist» och ger ett par sidors fin analys av *To the Light-house*. Men Bradbury påpekar också, att det under 1920-talet uppstod en marknad för »comic forms in fiction, as if they offered an ideal means for coping with a postwar world in which disorder seems notably prevalent». Och på det sättet får han under modernismrubriken också med den moderna komiska romanen representerad av

Wyndham Lewis, Aldous Huxley och Evelyn Waugh.

Avsnittet om våra dagars roman har en inledning »The Postwar English Novel», där Bradbury noterar de många rykten om romanens död, som med jämna mellanrum cirkulerat, men vilka han dock finner betydligt överdrivna. Urvalet av de romanförfattare som får representera samtiden omfattar bl. a. C. P. Snow, Angus Wilson, Iris Murdoch och John Fowles.

Bradburys samling essayer täcker vissa fält av den engelska romanen, men utelämnar många. Hans urval kan te sig nyckfullt, men å andra sidan tar han upp flera romaner och romanförfattare, som inte alltid brukat (eller för all del hunnit) uppmärksammas i översikter av den engelska romanen. Hans bok ger också härigenom exempel på romanens möjligheter.

Bertil Romberg

Roman Jakobson: *Poetik och lingvistik*. Litteraturvetenskapliga bidrag valda av Kurt Aspelin och Bengt Lundberg. PAN & Norstedts. Sthlm 1974.

Robert Scholes: *Structuralism in Literature. An Introduction*. Yale University Press 1974.

I juni 1974 ägde den första semiotikkongressen rum i Milano. Att inledningsföredraget anförtrötts den 78-årige Roman Jakobson, innebar inte enbart en hedersbevisning mot den man som både respektfullt och skämtsamt kallats för »den moderna språkvetenskapens Picasso», och som varit med om att introducera så många nya riktningar under det senaste halvsekle. De följande föredragens ständiga hänvisningar till hans arbeten visade samtidigt klart hur aktuella hans idéer fortfarande är.

När vi nu sent omsider fått ett urval av Roman Jakobsons uppsatser i poetik översatta till svenska skall detta alltså kanske inte tillskrivas enbart dåligt samvete över den sedvanliga eftersläpning (eller skall vi kalla det kritisk skepticism?), som brukar utmärka svensk litteraturforskning visavi nya riktningar utomlands. Det är uppenbart att Jakobsons arbeten alltså är i hög grad livskraftiga och de borde kunna tillföra också vår litteraturdebatt nya uppslag.

Urvalet består av två avdelningar. Den första innehåller artiklar från 20- och 30-talen och belyser hans insatser inom rysk formalism och tjeckisk strukturalism. Den senare upptar artiklar från hans tid i USA och visar med arbeten om bl. a. Brecht och Henri Rousseau hur han undan för undan utvidgat sitt forskningsfält. Samtidigt finns det många drag som klart binder samman de båda perioderna. De första uppsatserna är präglade av den formalistiska gruppens kamp mot andra riktningar. Där finns en ton av utmaning som kan